

УДК 7.049.1/766:728.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/36-2-10>**Єлизавета ПАНДИРЄВА,**orcid.org/0000-0002-5479-7700аспірант кафедри теорії та історії мистецтв
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
(Харків, Україна) art_calligraphy@ukr.net

ЕМОЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ СКЛАДНИК РУКОТВОРНОГО ГРАФІЧНОГО НАПISУ У ВІЗУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА

У статті розглядається емоція як невід'ємний складник рукотворних графічних написів. Характеризується проблема протиприродного візуального середовища міст, що негативно впливає на стан здоров'я його мешканців. Великий потік інформації, яким переповнене сучасне візуальне середовище, не надає відчуття комфорту, тому як рефлексія цій проблемі виникають рукотворні графічні написи. У статті розглядаються написи, створені у стилі графіті, каліграфіті та рисованого шрифту насамперед із позиції психології, яка доводить, що людина емоційно сприймає зовнішню форму літери та пов'язує її з внутрішнім змістом напису. Оскільки існує не тільки форма, що запам'ятовується і розрахована на знакову пам'ять, але й форма, що «говорить» мовою емоцій, а це є можливим лише за умови її художнього рішення рукотворними графічними засобами виразності.

З'ясовуються як рукотворні графічні написи графіті, каліграфіті та рисований шрифт, які за допомогою своїх стилістичних особливостей і можуть викликати емоції. Визначено, що емоція керує розумовою і фізичною активністю індивіда та скеровує її в певному напрямі. Проаналізовано, що кожна емоція впливає і сприймається кожною людиною по-різному, тому естетична дія напису виявляється значнішою, якщо ідея, закладена в самому написі, пробуджує глядацькі спогади або певні образи, які активізують емоції.

Доведено, що емоція виникає як результат нейрофізіологічних процесів, які можуть бути викликані внутрішніми і зовнішніми чинниками, тобто вона виникає у відповідь на художній образ рукотворного графічного напису, відтвореного в думках глядача. Емоції відіграють найважливішу роль у самосвідомості, формуванні і підтримці відчуття самоідентичності. З'ясовано, що існує початковий взаємозв'язок між автором і художніми формами напису, які він створює.

Автор доходить висновку, що емоція є невід'ємним складником рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста. Оскільки саме емоції лежать в основі соціальних зв'язків і є інтегральними складниками темпераменту особистості.

Ключові слова: емоція, каліграфіті, графіті, рисований шрифт, рукотворний графічний напис, візуальне середовище міста.

Elizaveta PANDYREVA,orcid.org/0000-0002-5479-7700Postgraduate Student at the Department of Theory and History of Arts
Kharkiv State Academy of Design and Arts
(Kharkiv, Ukraine) art_calligraphy@ukr.net

EMOTION AS AN INTEGRAL PART OF A MAN-MADE GRAPHIC INSCRIPTION IN THE VISUAL ENVIRONMENT OF THE CITY

The article considers emotion as an integral part of handmade graphic inscriptions. The problem of unnatural visual environment of cities is characterized, which negatively affects the health of its inhabitants. Due to the fact that a large flow of information, which overwhelms the modern visual environment, does not provide a sense of comfort, so as a reflection of this problem there are hand-made graphic inscriptions. The article examines the inscriptions created in the style of graffiti, calligraphy and handwritten font, primarily from the standpoint of psychology, which proves that a person emotionally perceives the external form of the letter and connects it with the internal content of the inscription.

Because, not only a form that is memorized and designed for symbolic memory, but also a form that “speaks” the language of emotions and this is possible only if it is artistically solved by man-made graphic means of expression. They are found out as hand-made graphic inscriptions: graffiti, calligraphy and hand-drawn font, with the help of their stylistic features and can evoke emotions. It is determined that emotion controls the mental and physical activity of the individual and directs it in a certain direction. It is analyzed that each emotion affects and is perceived differently by each person, so the aesthetic effect of the inscription is more significant if the idea contained in the inscription itself – awakens the audience's memories or certain images that activate emotions.

It is proved that emotion arises as a result of neurophysiological processes, which in turn can be caused by internal and external factors, ie it arises in response to the artistic image of a man-made graphic inscription, reproduced in the minds of the viewer. Emotions play a crucial role in self-awareness, forming and maintaining a sense of self-identity. It has been found that there is an initial relationship between the author and the artistic forms of the inscription she creates.

The author concludes that emotion is an integral part of hand-made graphic inscriptions in the visual environment of the city. Because emotions are the basis of social ties and are integral components of temperament and personality.

Key words: emotion, calligraphy, graffiti, hand-drawn font, hand-made graphic inscription, visual environment of the city.

Постановка проблеми. Візуальне середовище міста – один із головних компонентів життєзабезпечення людини. Поширеним явищем у містах є переважання темно-сірого кольору, великі площини, одноманітне забарвлення, прямі лінії, прямі кути, статичність у більшості архітектурних об'єктів – усе це впливає на людину і на її візуальне сприйняття середовища міста. Особливий набір візуальних елементів і специфічна кольорова гама світлодіодного освітлення створюють у місті візуальне середовище, різко відмінне від природнього. Проблема ускладнюється і тим, що міста з року в рік збільшуються в розмірах, відкидаючи людину від природного середовища. Крім того, матеріали, які використовуються у будівництві, все менше нагадують природні. Сприятливе візуальне середовище може до певної міри пом'якшити дію об'єктивних негативних чинників на здоров'я людини, а несприятливе – посилити.

Комфортне візуальне середовище – це середовище з великою кількістю різних елементів у навколишньому просторі. Наявність кривих ліній різної товщини і контрастності, гострих кутів у вигляді вершин і загострень, що утворюють силует, різноманітність колірної гами, згущення і розрідження видимих елементів і різна їх віддаленість є характерними її рисами. Ліс, гори, моря, річки, хмари також можна віднести до комфортного середовища.

У другій половині XX – на початку XXI століття як один із варіантів представленої проблеми з'являються рукотворні графічні написи. Проте через те, що ці написи створені власноручно, одним із важливих складників є передача емоційного складника. Через те, що ці написи створені графічними засобами за допомогою людської праці, вони сприймаються як поєднання емоцій і смислу, що виникає у свідомості глядача в процесі споглядання на форму написів. Багатогранність аспектів розгляду теми статті зумовлена як проблемою сучасного візуального середовища, так і емоційним складником рукотворних графічних написів на глядача.

Актуальність теми. Проблема психоемоційного самопочуття людини у візуальному середовищі міста стала надзвичайно актуальною. Виразність рукотворних графічних написів та їхній емоційний вплив на людину виникають на основі послідовної низки асоціацій, викликаних колишніми переживаннями, а також гармонійним поєднанням перцептивних властивостей: рівноваги, простоти, умовності, виразності, простору і кольору. Ці відносини можна розглядати як засоби їх емоційного впливу на людину.

Емоції необхідні для виживання і благополуччя людини, вони стали однією з ознак людяності. Еволюційне значення емоцій полягає у тому, що вони забезпечили новий тип мотивації, нові поведінкові тенденції, велику варіативність поведінки, необхідної для успішної взаємодії індивіда з оточуючим середовищем міста і для успішної адаптації в ньому. Емоційна експресія виконує важливі комунікативні функції, емоційні переживання впливають на сприйняття, мислення і поведінку. Автор статті на прикладі графіті, каліграфіті та рисованого шрифту розглядає емоцію як невід'ємний складник рукотворних графічних написів у сучасному візуальному середовищі міста.

Аналіз досліджень. Теоретичні праці, які висвітлюють тему дослідження, існують у невеликій кількості. Дж. О. Саймондс розглядає емоцію в архітектурному середовищі міста (Саймондс, 2013). Т. О. Іваненко у статті «Графічні засоби формоутворення акцидентні шрифту» досліджувала емоційний вплив на глядача шрифтової форми (Іваненко: 5). Дослідниця Г. Демосфенова у праці «Проблеми взаємозв'язку образності і функції в дизайні» акцентує увагу на художньому вирішенні шрифтової форми, оскільки, на її думку, тільки така форма може «говорити» із глядачем (Демосфенова, 2005).

І. Гельб досліджував шрифт із позиції характерних і спільних з образотворчим мистецтвом закономірностей розвитку (Демосфенова, 1982). М. М. Таранов у монографії «Художньо-образна виразність шрифтів» наводить детальну характеристику художньо-стилістичних особливостей рисованого шрифту (Таранов, 2000). А. Капр у книзі «Естетика мистецтва шрифту» вважає, що не можливо зрозуміти, як впливає напис на глядача, не досліджуючи психологічних аспектів самого автора, тому він з'ясовує чинники, що впливають на художнє «засвоєння» світу художника (Капр, 1979).

Один із відомих фахівців у галузі вивчення емоцій, американський психолог К. Ізард у праці «Психологія емоцій» визначає емоцію як щось, що мотивує, спрямовує сприйняття, мислення й дії, та акцентує увагу на тому, що кожна емоція впливає і сприймається кожною людиною по-різному (Ізард, 1999).

Р. Арнхейм у праці «Візуальне мислення» вважає, що людина відчуває більше ніж сприймає, тому з великої кількості оптичних явищ вона насамперед виділяє ті, які для неї важливі (Арнхейм, 1972). Базуючись на висновках, зроблених Р. Арнхеймом, а також посилаючись на статтю у блозі бренд-консалтінгу «Два слова», автор статті

намагається пояснити, як це застосовується на практиці у візуальному середовищі міста (Блог бренд-консалтинг «Два слова», 2017). Р. Грановська у книзі «Запам'ятовування і впізнавання фігур» вивчає сприйняття як суму вражень і як вони можуть зберігатися під час їх заміни (Грановська, 1974).

Російський психолог А. Логвиненко у праці «Чуттєві основи сприйняття простору» досліджує перцептивну діяльність як індивідуальний акт щодо предметного змісту художнього образу напису (Логвиненко, 1985). І. Іттен у праці «Мистецтво форми» аналізує впливи різних творів художника на глядача і вивчає початковий взаємозв'язок між людиною і художніми формами, які вона створює (Іттен, 2004). Протягом всієї статті наводяться думки фахівців, які займаються створенням шрифтів. Вони описують власні спостереження, що виникають у процесі їх створення (Хеллер, 2012).

Мета статті – довести, що емоція є невід'ємним складником рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста.

Виклад основного матеріалу. Рукотворні графічні написи у середовищі міста привертають увагу не тільки незвичайною графікою, кольором, композицією, художньою формою, а й емоційним складником, що є невід'ємною частиною цих написів. Навколишнє візуальне середовище міста має великий вплив на життя людини. Основна думка Дж. О. Саймондса щодо візуального середовища у місті полягає в тому, що в архітектурі необхідно проектувати не місце, не простір, не предмет, а емоції (Саймондс, 2013: 192).

Створення рукотворних графічних написів – творчий процес, спрямований на створення шрифтової графіки, мета якої – активний вплив на емоції та естетичні відчуття людини. Рукотворні графічні написи допомагають налагодити більш особистий контакт автора з глядачем, наблизитися до нього, змусити співпереживати і сприймати напис більш жваво. Психологія трактує сприйняття як суму окремих вражень. Людина емоційно сприймає зовнішню форму літери та пов'язує її з внутрішнім змістом (Демосфенова, 1982: 255).

Шрифт сприймається візуально і може мати більшу свободу для рішень ніж контактні-дотикові предмети. На думку Г. Демосфенової, важливою є не тільки форма, що запам'ятовується і розрахована на знакову пам'ять, але й форма, що «говорить» мовою емоцій. Це є можливим лише за умови її художнього рішення (Демосфенова, 1982: 60). Оскільки рукотворний графічний напис створюється безпосередньо люд-

ською працею, тому він автоматично «говорить» мовою емоцій.

Як стверджує І. Гельб, шрифт у своєму естетичному, а не утилітарному аспекті є однією з форм графічного мистецтва і для нього характерні спільні з образотворчим мистецтвом закономірності розвитку (Демосфенова, 1982: 218). Будь-який шрифт викликає певні емоції, а особливо створений рукотворно. Так, у художній формі каліграфіті класичний готичний шрифт здається «конструктивним» і «холодним». Проте, якщо звертатися до прикладів класичної каліграфії, на яких базується художня форма каліграфіті, то можна помітити відмінності. Наприклад, пізня готика: бастарда, батарда, фрактур чи французький готичний курсив виглядають більш природними і менш раціональними, а шрифт коперплейт навпаки – більш «витончений» та «інтелектуальний».

Проте не лише стиль каліграфіті здатен викликати емоції, а й рисований шрифт і графіті. Наприклад, такі різновиди графіті-стилю як бомбінг чи тру-ап здатні викликати роздратування, пригнічення та неприємні відчуття. Блокбастерс дає відчуття непідступності, значимості; різні види динамічного стилю (месіан, електро, камуфляжний, м'який динамічний, комп'ютерний рок, дикий стиль) мають складні переплетення літер, важкі для прочитання, але вони є яскравими та складають приємні враження. Стиль 3D-графіті створює перспективу, ілюзорність, дає відчуття простору попри складність у прочитанні написів.

Рисований шрифт має схожі стилістичні особливості зі стилем графіті та каліграфіті. Якщо рукописні шрифти здебільшого виконуються одним інструментом, наприклад пензлі, вуличні маркери, валики, і створюються у специфічний спосіб, що характеризується легкістю і віртуозністю виконання, то рисовані шрифти можуть лише імітувати цю легкість за допомогою обраного інструмента. Рисування шрифту залежно від його характеру передбачає ретельне вималювання і створення кожної літери (Таранов, 2000: 45). Тому спектр емоцій може тяжіти від роздратування та важкості до легкості, ніжності та викликати тільки приємні відчуття.

Наприклад, професійний каліграф Олексій Чекаль створив рукотворний графічний напис “Jestem bardzo zmęczony” у Любліні, Польща. Для цього він використовував набірні шрифти Андрія Шевченка (шрифт ZionTrainPro) та Кирила Ткачова (шрифт GoodBadUgly), додавши до цього авторський каліграфічний шрифт (рис. 1).

Рис. 1. DEIM. "Corner to corner". 2012. Болонья, Італія

Неможливо зрозуміти, як впливає рукотворний графічний напис на глядача, не досліджуючи психологічних аспектів художнього «засвоєння» світу самим автором. Формування наших органів чуття, механізм їх реагування пройшли такий же тривалий шлях, як і розвиток самої людини. З великої кількості оптичних явищ, які вона насамперед виділяє, виокремлюються зорові враження, які мають велике значення для її існування і супроводжуються появою позитивно або негативно діючих рефлексів. Розглядаючи якийсь предмет, людина одночасно порівнює його з тим, що бачила раніше, з тими картинками, які накопичилися у пам'яті, роблячи висновки про минулі візуальні спостереження (Капр, 1979: 56). Наприклад, дизайнер і каліграф Енді Сміт так описує пошук своїх ідей: «Деякі речі», – зазначає вона, – які я помічаю, я знаю, ніколи не призведуть ні до чого певного, але можуть наштовхнути мене на іншу думку» (Хеллер, 2012: 313).

Один із відомих фахівців у галузі вивчення емоцій, американський психолог К. Ізард визначає емоцію як щось, що переживається ніби відчуття, яке мотивує, спрямовує сприйняття, мислення і дії. Емоція керує розумовою і фізичною активністю індивіда, скеровує її в певному напрямку, «фільтрує» людське сприйняття. Емоція також виникає як відгук на конкретний ментальний образ, символ, поняття чи думку (Ізард, 1999: 28). Професійний майстер каліграфії Нильс Шо Меулман описує свій емоційний стан як просто задоволення від творчого процесу: «Зробити це просто змушує мене відчувати себе добре», «Кожен ескіз відображає мій задум, а також ви можете побачити настрій, в якому я був у цей момент» (Хеллер, 2012: 217).

Психологія порівняно нещодавно почала серйозно досліджувати проблеми емоцій. Існують найрізноманітніші точки зору на природу і значення емоцій. У психологів, на думку К. Ізарда, немає єдиної думки щодо ролі, яку відіграють емоції в житті людини. Деякі дослідники вважають розум характеристикою саме «людського в людині» та стверджують, що сенсом людського існування повинна бути саме пізнавально-інтелектуальна діяльність.

У суспільстві людина з раннього дитинства починає вчитися, продовжує свою освіту у міру дорослішання й до часу досягнення зрілості. Освіту розуміють як процес накопичення інформації. Сам сенс людського існування має афектну, емоційну природу: людина оточує себе тими людьми і речами, з якими вона пов'язана емоційно, отже, виховання через переживання (як в особистому, так і в соціальному плані) є не менш важливим, ніж накопичення інформації (Ізард, 1999: 16). Р. Арнхейм вважає, що людина відчуває більше ніж сприймає, з великої кількості оптичних явищ вона насамперед виділяє ті, які для неї важливі. Дивлячись на якийсь предмет, людина одночасно порівнює його з тим, що бачила раніше, з тими картинками, які накопичилися в її пам'яті, і минулі візуальні спостереження перекладаються на такий предмет (Арнхейм, 1972: 12–148).

Майстер каліграфії Покрас Лампас разом із художником Андрієм Бергером розписав фасад концертного залу «Юпітер» у Нижньому Новгороді, Росія. Оглядаючи представлений твір в стилі «каліграфітуризм», можна спостерігати авторське уявлення про музику, співи, танці через обрану кольорову гаму та ритміку композиції. Колеги вирішили зробити акцент на червоному, бордовому і білому кольорах, а також додати трохи чорного і сірого для контрасту (рис. 2).

Рис. 2. Лампас Покрас – каліграфіті, Андрій Бергер – художній розпис. Напис на фасаді концертного залу «Юпітер». 2019. Нижній Новгород, Росія

Через те, що художня форма у рукотворних графічних написах створена власноручно, вона «запрошує» до тих спогадів, що пов'язані з рукотворністю. Наприклад, у рисованих шрифтах часто зустрічаються приклади, коли автор навмисно створює ефект невмілості, дитячості, рукотворності. Цей прийом широко застосовують і у комерційних цілях (Блог брендинг-консалтинг «Два слова», 2017: 45). Більшість рекламних оголошень у середовищі міста виконані типографськими шрифтами, а рукотворні графічні шрифти – за допомогою людської праці. Оглядаючи такі написи, люди бачать у них не тільки певну інформацію, яку несе в собі цей напис, а й зусилля і любов, з якими вони були створені.

Візуальна модель рукотворних графічних написів містить у собі дещо більше, ніж просто елементи, що реєструються сітківкою ока. Їх естетична дія виявляється значнішою, якщо ідея, закладена в них, пробуджує глядацькі спогади або певні образи, які активізують емоції. Наприклад, рисовані шрифти здебільшого веселі, викликають усмішку і здивування; стиль каліграфіти насамперед легкий, витончений, проте може бути строгим і жорстким; у стилі графіти взагалі написи можуть як роздратовувати, так і веселити, спантеличувати чи створювати ілюзорність у тому середовищі, де напис розміщений.

Дійсність, що відбивається у свідомості автора у вигляді уявлень і художніх вражень, підіймається до рівня типового, збагачується шляхом відбору, модифікації або створенням форм, що перебувають у розпорядженні автора, а потім стає художнім рукотворним графічним написом відповідно до загальних принципів формальної побудови художнього образу. Так, австрійський типограф Тит Немет використовує блокнот із начерками, іноді для того, щоб «випадкові маленькі зображення, слова, нотатки, думки, які занотовані на сторінках у блокноті для начерків, згодом можуть перетворитися на комерційний шрифт» (Хеллер, 2012: 234).

Естетична дія стає значнішою, якщо рукотворні графічні написи настирливо і багатопланово пробуджують у глядача спогади і викликають певні асоціативні образи, примушують його творчо порівнювати нині побачене з тим, що він бачив і пізнав раніше. Художник Гарі Пантер черпає ідеї з його уявлення про майбутнє: «З літерами, які я створюю, я намагаюся зазирнути у майбутнє. Існують різні теми та нав'язливі ідеї: робототехніка, архітектура, динозаври, монстри, малюнок людської фігури, герої мультфільмів, знаки, живописні плями, музичні ноти – усі вони мають резонанс у вигляді літер» (Хеллер, 2012: 245).

Психологія трактує сприйняття як суму вражень. Відчуття, що вважаються елементами сприйняття, однозначно визначають об'єкт. У гештальтпсихології акцентується увага на тому, що сприйняття завжди цілісне і не може бути зведеним до суми елементів. Дослідниця Р. Грановська говорить, що сприйняття має такі властивості цілісної структури (гештальт), які є незалежними від окремих елементів і можуть зберігатися під час їх заміни (Грановська, 1974: 5). Дизайнер ілюстрації та каліграф Уейн Брезінка вважає, що «перша підсвідома думка і каракулі – це найчастіше найкраща і найсильніша ідея» (Хеллер, 2012: 49).

Первинні ознаки зорових об'єктів – це властивості перцептивно їх сприймати. Р. Грановська також зазначає, що емоції безпосередньо впливають на перцептивні процеси. Російський психолог А. Логвиненко визначає перцептивну діяльність як індивідуальний акт, що змінюється у досить широких межах від випадку до випадку і від суб'єкта до суб'єкта. У ньому завжди присутні два плани: чуттєвий і предметний, які існують у нерозривній єдності і визначають один одного. В акті сприйняття здебільшого переживається лише предметний зміст художнього образу напису. Рукотворний графічний напис належить до факту перцептивної діяльності, який неминуче залежить від авторської ідеї (Логвиненко, 1985: 24). Мислення зароджується у перцептивній сфері, багато творчих виявів розуму в будь-якій сфері і на будь-якому рівні реалізуються у перцептивних операціях.

Комплексне визначення феномену емоції має складатися з фізіологічного, експресивного та емпіричного компонентів. Емоція виникає як результат нейрофізіологічних процесів, які можуть бути викликані внутрішніми і зовнішніми чинниками. Коли емоція виникає у відповідь на художній образ рукотворного напису, відтвореного в думках на символ чи уявлення, то можна говорити про сформований зв'язок між думкою і відчуттям глядача. Будь-яка емоція може бути як позитивною, так і негативною залежно від того, наскільки вона допомагає або заважає адаптації індивіда в конкретній ситуації.

У своїй роботі «Кут до кута» райтер Daim (справжнє ім'я – Mirko Reisser) чудово поєднує оптичну ілюзію з анаморфозом, щоб змінити сприйняття людиною простору та реальності. Для того, щоб отримати абстрактні 3D-малюнки, він перетворює традиційні форми у неправильні та плавні, щоб створити геометричні тверді тіла. Отже, його графіти демонструють спотворену проекцію зображення, що вимагає від глядача певної точки зору. Для Daim переривання літер допо-

магає глядачам виявити оманливість людського сприйняття (рис. 3).

Рис. 3. О. Чекаль. “Jestem bardzo zmęczony”. 2017. Люблін, Польща

Вчений К. Ізард стверджує, що кожна емоція впливає на людину по-своєму. Емоції можуть затьмарити сприйняття навколишнього світу або розмалювати його яскравими фарбами, повернути хід думок до творчості (Ізард, 1999: 39). Ілюстратор Сьюзан Арчі, створюючи свої шрифти, намагається використовувати «неправильні» підходи у своїх розробках. «Створюючи написи, я намагаюся відсікти зайве і навмисне використовую неправильний колір, іноді десь помиляюся» (Хеллер, 2012: 16).

Людська поведінка ґрунтується на емоціях, які активізують і організовують сприйняття, мислення й спрямування людини. Найбільш загальним і фундаментальним принципом людської поведінки є те, що емоції заряджають енергією і організовують мислення і діяльність. Інтенсивна емоція викликає в людині ніби приплив енергії. Конкретна емоція спонукає людину до конкретної активності. Це перша ознака того, що емоція організовує мислення і діяльність. Емоції відіграють найважливішу роль у самосвідомості, формуванні і підтримці відчуття самоідентичності (Ізард, 1999: 101). Дизайнер і художник Джуліан Монтегю полюбляє працювати в різних напрямках однієї ідеї, щоб простежити ймовірні шляхи розвитку. «Я починаю з розробки ідей у блокноті для начерків. Далі використовую його ще раз під час процесу розробки шрифту, здебільшого як спо-

сіб подумати і уточнити конкретний напрямок. Я часто переслідую напрями, заздалегідь знаючи, що вони знаходяться у безвиході, щоб побачити подальші шляхи їх розвитку» (Хеллер, 2012: 227).

Дослідник І. Іттен, аналізуючи впливи різних творів художника на глядача, зазначає, що існує початковий взаємозв'язок між людиною і художніми формами, які вона створює. Ті природні сили, що зумовлюють її фізичний вигляд, психічні і духовні особливості автора, а також специфічна для кожної людини пластика тіла, здатні виявлятися у написі. Якщо людина щира, усе, що вона виконує, стає дзеркальним відображенням закладеної в ній здатності трактувати форму стосовно свого «я» (Іттен, 2004: 134).

Дизайнер, типограф, каліграф і дослідник Джеймс Клоф наводить власне спостереження: «Часто я відчуваю, що моєю рукою керує перо, олівець або пензель. Кожен інструмент має власні переваги стилю. Напис має нескінченні можливості літерних форм. Професійний каліграф може викликати атмосферу почуттів за допомогою різних інструментів, писати їх різними швидкостями у багатьох стилях» (Хеллер, 2012: 77).

Емоції лежать в основі соціальних зв'язків і є інтегральними складниками темпераменту й особистості (Іваненко, 2005: 426). Нині відбувається процес осмислення психоемоційної дії рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста. Вибір рукотворного графічного напису загалом залежить від його характеру, а також від характеру особи, яка сприймає створений напис.

Висновки. Мовою емоцій «говорить» та шрифтова форма, яка має гарне художнє рішення. Оскільки рукотворні графічні написи створюються безпосередньо людською працею, тому здебільшого вони «говорять» мовою емоцій. Рисовані шрифти полюбляють використовувати тоді, коли потрібно передати навмисну неумілість, дитячість, викликати усмішку і здивування.

Художню форму каліграфіті зазвичай використовують професійні майстри каліграфії для передачі легкості, витонченості або ж жорсткості чи строгості. У стилі графіті написи можуть викликати як негативні емоції, так і веселити, спантеличувати чи створювати ілюзорність. Написи, які створені власноручно, позитивно впливають на психоемоційне самопочуття глядача, а також допомагають візуально урізноманітнити візуальне середовище міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Heller S., Talarico L. Typography sketch-books. New York : Thames & Hudson, 2012. P. 1–368.
2. Арнхейм Р. Визуальное мышление. Душанбе : ТГУ им. В. И. Ленина, 1972. Ч. 1. С. 12–148.
3. Грановская Р. М., Березная И. Я. Запоминание и узнавание фигур. Санкт-Петербург : ЛГУ, 1974. 96 с.
4. Демосфенова Г. Л. Проблемы взаимосвязи образности и функции в дизайне. Москва : Труды ВНИИТЭ, 1982. С. 57–67.
5. Иваненко Т. А. Графические средства формообразования акцидентного шрифта. *Вестник Харьковской государственной академии дизайна и искусств*. 2005. № 1. С. 254–261.
6. Изард К. Э. Психология эмоций. Санкт-Петербург : «Питер», 1999. 464 с.
7. Иттен И. Искусство формы. Мой форкурс в Баухаузе и других школах. Москва : Д. Аронов, 2004. 136 с.
8. Капр А. Эстетика искусства шрифта. Москва : Книга, 1979. 124 с.
9. Логвиненко А. Д. Чувственные основы восприятия пространства. Москва : МГУ, 1985. 224 с.
10. Саймондс Дж. О. Ландшафт и архитектура. Москва : Книга по требованию, 2013. 192 с.
11. Таранов Н. Н. Художественно-образная выразительность шрифтов. Волгоград : Перемена, 2000. 45 с.
12. Блог брендинг-консалтинг «Два слова» Рукописные надписи в брендинге. 2017. Режим доступа: <https://dvaslova.com/blog/branding-design/rukopisnye-nadpisi-v-breninge/> (дата обращения: 02.11.2020).

REFERENCES

1. Heller S., Talarico L. Typography sketch-books. New York : Thames & Hudson, 2012. P. 1–368.
2. Arnkheym R. Vizual'noye myshleniye [Visual thinking]. Dushanbe : TGU im. V. I. Lenina, 1972. CH 1. S. 12–148 [in Russian].
3. Granovskaya R. M., Bereznaya I. YA. Zapominaniye i uznvaniye figure [Remembering and recognizing figures]. Sankt-Peterburg : LGU, 1974. 96 s. [in Russian].
4. Demosfenova G. L. Problemy vzaimosvyazi obraznosti i funktsii v dizayne [Problems of the relationship of imagery and function in design]. Moskva : Trudy VNIITE, 1982. S. 57–67 [in Russian].
5. Ivanenko T. A. Graficheskiye sredstva formoobrazovaniya aktsidentnogo shrift [Graphic shaping tools display font]. Vestnik Khar'kovskoy gosudarstvennoy akademii dizayna i iskusstv. 2005. № 1. S. 254–261 [in Russian].
6. Izard K. E. Psikhologiya emotsiy [Psychology of emotions]. Sankt-Peterburg : “Piter”, 1999. 464 s. [in Russian].
7. Itten I. Iskusstvo formy. Moy forkurs v Baukhauze i drugikh shkolakh [The art of form. My forecourse at the Bauhaus and other schools]. Moskva : D. Aronov, 2004. 136 s. [in Russian].
8. Kapr A. Estetika iskusstva shrift [Aesthetics of font art]. Moskva : Kniga, 1979. 124 s. [in Russian].
9. Logvinenko A. D. Chuvstvennyye osnovy vospriyatiya prostranstva [Sensual foundations of space perception]. Moskva : MGU, 1985. 224 s. [in Russian].
10. Saymonds Dzh. O. Landshaft i arkhitektura [Landscape and architecture]. Moskva : Kniga po Trebovaniyu, 2013. 192 s. [in Russian].
11. Taranov N. N. Khudozhestvenno-obraznaya vyrazitelnos' shriftov [Artistic expressiveness of fonts]. Volgograd : Peremena, 2000. 45 s. [in Russian].
12. Blog brending-konsalting “Dva slova” Rukopisnyye nadpisi v brendinge. [Handwritten lettering in branding]. Retrieved through: <https://dvaslova.com/blog/branding-design/rukopisnye-nadpisi-v-breninge/> [in Russian].